

1.1 PRÁVNÍ VĚDOMÍ, ZÁKONNOST A PRÁVNÍ STÁT

PRÁVO vzniká na určitém **stupni vývoje** lidské společnosti v souvislosti se vznikem státu. Vytváří **soustavu měřítek pro jednání právních subjektů** ve společnosti. **Právo** je souhrn norem (normativní systém) vytvořených, stanovených a zabezpečovaných státem, kde jsou tyto **normy vynutitelné státní mocí**.

Tento systém se nazývá **PRÁVNÍ ŘÁD**. Právo je vytvářeno státem, právo tvornou **zákonodárnou** činností státních orgánů publikovaných ve **Sbírce zákonů**. **Právní řád ČR** je tedy **souhrn všech právních norem** v ČR. Pro navození důvěry a jistoty v právní řád je potřeba kvalitní a správné **interpretace a aplikace** norem právního řádů.

Od dob starého Říma platí **IGNORANTIA IURIS (LEGIS) NON EXCUSAT** = „**Neznalost práva (zákona) neomlouvá**.“ Volně se pak doplňuje: „**NON PREASUMITUR NEC TOLEATUR** = „**nepředpokládá ani netrpí**.“

Neznalost zákona, tedy např. **nevědomost o následcích** trestného činu nebo o trestném činu samotném, **není polehčující** okolností svědčící o nevině a princip neznalost zákona neomlouvá tedy odkazuje k přijetí **odpovědnosti za svoje skutky a činy**. Mezi principy moderního práva se řadí také princip **rovnost před zákonem**, princip **legitimního očekávání** nebo **princip předvídatelnosti práva**.

Každý občan má **ústavně zaručené právo** na **přehledné a srozumitelné právo** a povinnost právo **znát**. Prakticky je ovšem tato povinnost **nesplnitelná**, vzhledem k množství zákonů a jejich náročnosti. Vyhlášení právního předpisu předem stanoveným způsobem je nutnou podmínkou jeho platnosti a dochází k tomu jeho **publikací (promulgace)**. Mezi **vyhlášením** zákona, tedy **platností** a jeho **účinností** je vyhraněn určitý čas (**legisvakanční lhůta**), během kterého má každý možnost i povinnost se s právním předpisem seznámit.

PRÁVNÍ VĚDOMÍ

Právní vědomí je především **vědomí existence práva**, aniž by to nutně musela být znalost práva. V **kontinentálním právu** je z hlediska právního vědomí věnována velká pozornost **zákonu** jako **základnímu pramenu práva**, principu **legality právního státu** a zákazu **retroaktivity**, tj. **zpětného působení práva**.

Je možné rozlišovat **dvě úrovně** právní znalosti, které na sobě nemusí být závislé:

vědomí práva, zda si je právní subjekt vědom, že určité chování je,

a

právní informovanost, faktická obeznámenost a míra srozumění s právem.

ZÁKONNOST

Zákonnost znamená důsledné **dodržování** právního řádu, když Ústava ČR 1/1993 Sb. v č. 2, odst. 4 říká: „**každý občan může činit, co není zákonem zakázáno a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá**“.

Pojem práva

ve **smyslu objektivním**, je souhrn právních norem vynutitelných státem,

ve **smyslu subjektivním**, souhrn možností chovat se normou vymezeným způsobem.

Funkce práva

Udržuje sociální pořádek (řád)

Propůjčuje legitimitu výkonu veřejných funkcí

Vymezuje práva a povinnosti v sociální interakci

Usnadňuje kooperativní jednání

Je **nástrojem řešení** konfliktů ve společenských vztazích

Zajišťuje **přenos kulturních vzorců** (způsobů) chování

PRÁVNÍ STÁT

Právní stát je stát, který je bezpodmínečně vázán **právním řádem** (primát práva nad státem). Základní otázkou je, zda **jsme právním státem** nebo **k němu pouze směřujeme!**? Pojem právního státu se neodvíjí od počtu vydaných právních předpisů, ale **kvality právního řádu a vymahatelnosti práva**, a to nejen **na straně státu**, ale zejména jeho **občanů**. **Odmítnutí spravedlnosti** je pak v právním státě **nepřípustné** (denegatio iustitiae).

Právní stát musí současně **naplňovat** tyto základní **principy**:

suverenita lidu

zákonnost (legalita)

garantování základních práv a svobod

právní jistota

omezení zásahů do svobod jedince

dělbá a kontrola moci

legitimita státní moci a demokratismus činnosti státních orgánů

Právní norma

Je obecně závazné pravidlo chování mající státem **uznanou formu** a vynutitelné státní mocí prostřednictvím státního donucení.

FAIR TRIAL – SPRAVEDLIVÉ PODMÍNKY

Je **právní proces**, který se řídí pravidly zabezpečujícími účastníkům **rovné a spravedlivé podmínky** (šance) **pro uplatnění jejich práv**. V tomto smyslu je nestranné řízení nástrojem sloužícím k **upevnění právní jistoty** účastníků řízení a v obecném smyslu patří mezi **záruky** respektování lidských práv.

V každé kapitole se student může seznámit nejen s teorií a právními dokumenty, ale rovněž s **praktickými zkušenostmi** při jejich uplatnění včetně jejich dodržování a možnosti právní a soudní ochrany. Již od roku 1997 je velmi vhodnou, komplexní a kvalitní učební pomůckou pro tento předmět kniha autorů Šíma / Suk **Základy práva pro střední a vyšší odborné školy**. Poslední doplněné a přepracované vydání má číslo **15**. MŠMT ji má ve svém seznamu učebnic a je pro pochopení **velmi dobrým učebním materiálem**, zejména pak proto, že ji autoři každoročně doplňují o nejnovější poznatky.

Mimořádně významnou událostí je v právu **rekodifikace** soukromého práva od roku 2014, kterou přináší zejména zákon č. **89/2012** Sb., občanský zákoník (**ObčZ**) a jeho zásah do značného množství právních předpisů (**derogační klauzule § 3.080** ruší **238** zákonů, částí zákonů, nařízení apod.).